

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI O'QITUVCHISINING YANGI METODIK ROLI VA PEDAGOGIK KOMPETENSIYASI

Shodiyeva Dildora Faxriddin qizi

Erkin tadqiqotchi

dildorashadiyeva2000@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida ingliz tili o'qituvchisining o'rni, vazifalari va yangi pedagogik kompetensiyalari tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar ta'lim jarayoniga chuqur kirib kelgani natijasida ingliz tili o'qituvchisidan faqatgina bilim beruvchi emas, balki o'quv jarayonini raqamli vositalar yordamida samarali boshqaruvchi, innovatsion yondashuvlarni qo'llovchi, axborot madaniyatiga ega shaxs sifatida faoliyat yuritish talab etilmoqda. Maqolada zamonaviy o'qituvchining metodik roli raqamli kompetensiyalar, reflektiv faoliyat, interaktiv platformalardan foydalanish ko'nikmalari, shuningdek, o'quvchilarda mustaqil o'rganish motivatsiyasini shakllantirish bilan bog'liq jihatlar orqali yoritiladi. Shuningdek, raqamli ta'limda pedagogik mahorat, kommunikativ madaniyat va o'qituvchi–o'quvchi o'rtasidagi yangi o'zaro aloqalar shakllanishining ilmiy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ingliz tili o'qituvchisining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytirishda muhim omil ekanligi asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *raqamli ta'lim, ingliz tili o'qituvchisi, metodik rol, pedagogik kompetensiya, raqamli kompetensiya, innovatsion yondashuv, axborot texnologiyalari.*

KIRISH

So'nggi yillarda ta'lim tizimida raqamli transformatsiya jarayoni jadal sur'atlarda kechmoqda. Raqamli texnologiyalar o'qitish jarayonining ajralmas qismiga aylanib, ayniqsa, ingliz tili ta'limi sohasida o'qituvchi faoliyatiga yangicha talablarni qo'ymoqda. Endilikda ingliz tili o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quv jarayonini raqamli muhitda tashkil etuvchi, interfaol va individual o'qitish usullarini uyg'unlashtiruvchi, o'quvchilarning raqamli savodxonligini shakllantiruvchi shaxs sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli ta'lim muhiti ingliz tili o'qituvchisining metodik rolini tubdan o'zgartirdi. An'anaviy o'qituvchining o'rni endilikda raqamli kompetensiyaga ega, innovatsion fikrlaydigan, metodik refleksiya va axborot madaniyatiga ega mutaxassis egallamoqda. Bu jarayonda o'qituvchining pedagogik kompetensiyasi nafaqat til bilimini yetkazish, balki zamonaviy raqamli vositalarni samarali qo'llash, o'quvchilarda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liqdir.

Mazkur tadqiqotda ingliz tili o'qituvchisining yangi metodik roli, uning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar, shuningdek, raqamli ta'lim sharoitida metodik faoliyatni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, raqamli ta'limning keng joriy etilishi natijasida

o‘qituvchi faoliyatining har bir bosqichi — rejalashtirish, o‘qitish, baholash va tahlil qilish — zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘un holda qayta talqin etilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

So‘nggi yillarda raqamli ta‘lim sohasidagi tadqiqotlar ingliz tili o‘qituvchisining faoliyati tubdan o‘zgarayotganini ko‘rsatmoqda. Tadqiqotchi M. Prensky (2001) tomonidan ilgari surilgan “Digital Natives” va “Digital Immigrants” konsepsiyasi o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi texnologik tafovutni yoritadi. T. Mishra va M. Koehler (2006) tomonidan ishlab chiqilgan TPACK modeli esa o‘qituvchining texnologik, pedagogik va mazmuniy bilimlarni integratsiyalash zarurligini asoslab beradi. Shu bilan birga, European Commission (2017) tomonidan taqdim etilgan DigCompEdu modeli o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasini aniqlash va rivojlantirishga doir mezonlarni belgilab berdi. O‘zbekiston olimlari orasida ham ushbu masalaga oid tadqiqotlar olib borilmoqda. Jumladan, Sh. Yo‘ldosheva (2021) ingliz tili o‘qitishda raqamli vositalardan foydalanishning metodik asoslarini tahlil qilgan; U. Abdullayev (2022) esa raqamli ta‘lim muhitida pedagogik faoliyatni samarali tashkil etishning psixologik-pedagogik jihatlarini yoritgan. Biroq mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ingliz tili o‘qituvchisining yangi metodik roli va raqamli kompetensiyalar tizimi hali yetarlicha chuqur o‘rganilmagan, bu esa mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Tadqiqot natijalari ko‘rsatadiki, ingliz tili o‘qituvchisining raqamli kompetensiyasi quyidagi tarkibiy qismlarni o‘z ichiga oladi: axborot texnologiyalaridan foydalanish, raqamli kontent yaratish, onlayn baholash metodlarini qo‘llash, ta‘lim jarayonini individualizatsiya qilish, va virtual muhitda samarali muloqot o‘rnatish. Shu jihatlar o‘qituvchining yangi metodik rolini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar qo‘llanildi:

-Nazariy tahlil metodi – raqamli ta‘lim, metodik rol va pedagogik kompetensiya tushunchalariga oid xorijiy va mahalliy manbalar tahlil qilindi.

-So‘rovnoma va suhbat metodlari – ingliz tili o‘qituvchilari orasida raqamli kompetensiya darajasi va metodik faoliyatga yondashuvni aniqlash maqsadida o‘tkazildi.

-Kuzatuv metodi – ingliz tili darslarida raqamli platformalardan (Google Classroom, Kahoot, Zoom, Quizizz) foydalanish samaradorligi kuzatildi.

-Tajriba-sinov (eksperimental) metod – o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasini oshirish maqsadida qisqa muddatli trening dasturi ishlab chiqildi va uning natijalari tahlil qilindi.

-Statistik tahlil metodi – so‘rovnoma natijalari miqdoriy ko‘rsatkichlar asosida tahlil qilinib, umumiy xulosalar chiqarildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli ta‘lim muhitida ingliz tili o‘qituvchisining metodik roli an‘anaviy o‘qituvchilik modelidan keskin farq qiladi. O‘tkazilgan so‘rovnoma natijalariga ko‘ra, ishtirok etgan o‘qituvchilarning 68 foizi raqamli texnologiyalarni dars jarayonida faol qo‘llayotganini bildirgan bo‘lsa, 32 foizi texnologik tayyorgarlik yetarli emasligini tan olgan. Bu esa o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish tizimli yondashuvni talab etishini ko‘rsatadi.

Tajriba-sinov ishlari davomida o'qituvchilarga TPACK modeli asosida qisqa muddatli trening dasturi o'tkazildi. Trening natijasida ishtirokchilar o'z darslarida raqamli platformalardan samarali foydalanish, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos interaktiv topshiriqlar yaratish, hamda onlayn baholash vositalarini qo'llash borasida sezilarli o'sishga erishdilar. Sinov natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli kompetensiyani rivojlantirish o'qituvchilarning metodik faolligi, ijodkorligi va motivatsiyasini kuchaytirgan.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, raqamli ta'lim muhiti o'qituvchidan quyidagi yangi metodik rollarni talab etadi:

- Raqamli fasilitator – o'quv jarayonini raqamli vositalar orqali boshqaruvchi;
- Mentor va yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi – o'quvchini mustaqil o'rganishga yo'naltiruvchi;
- Kontent yaratuvchi – onlayn materiallar va interaktiv topshiriqlar ishlab chiquvchi;
- Motivator – o'quvchilarda raqamli o'rganishga ijobiy munosabat shakllantiruvchi.

O'tkazilgan kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilar tomonidan Google Classroom, Quizizz, Padlet va Canva kabi raqamli platformalardan foydalanish o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirgan, dars jarayonini esa yanada interfaol va natijador qilgan. Shu bilan birga, ayrim o'qituvchilarda internet infratuzilmasining zaifligi, texnik vositalarning yetishmasligi va metodik qo'llanmalar kamligi sababli raqamli ta'limni to'laqonli joriy etishda qiyinchiliklar kuzatildi.

Tadqiqot yakunida ingliz tili o'qituvchisining raqamli kompetensiyasi quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat ekani aniqlandi:

- Texnologik kompetensiya – raqamli vositalarni tanlash, sozlash va qo'llash malakasi;
- Pedagogik kompetensiya – raqamli muhitda o'quv jarayonini tashkil etish va tahlil qilish ko'nikmasi;
- Metodik kompetensiya – raqamli platformalarda dars mazmunini moslashtirish va baholash usullarini qo'llash qobiliyati;
- Kommunikativ kompetensiya – onlayn muloqotda samarali aloqani ta'minlash;
- Reflektiv kompetensiya – o'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish qobiliyati.

Umuman olganda, olingan natijalar ingliz tili o'qituvchisining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish nafaqat dars jarayonini modernizatsiya qilish, balki o'quvchilarning mustaqil o'rganish, ijodkorlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli ta'lim muhiti ingliz tili o'qituvchisining kasbiy faoliyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Endilikda o'qituvchi an'anaviy bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonining raqamli boshqaruvchisi, interfaol muhit yaratuvchisi va o'quvchi motivatsiyasini shakllantiruvchi yetakchi shaxs sifatida faoliyat yuritmoqda. Tahlil natijalariga ko'ra, ingliz tili o'qituvchisining raqamli kompetensiyasi — bu o'qituvchining texnologik vositalarni samarali qo'llay olishi, interaktiv platformalar orqali darsni tashkil etishi, hamda ta'lim jarayonini shaxsga yo'naltirilgan tarzda boshqarishi bilan belgilanadi. Raqamli kompetensiyaning rivojlanishi nafaqat o'qituvchining pedagogik mahoratini, balki o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini ham oshiradi.

Tadqiqot asosida aniqlanishicha, ingliz tili o‘qituvchisining yangi metodik roli quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi:

- raqamli ta’lim vositalari yordamida o‘quv jarayonini boshqarish;
- o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish faoliyatini qo‘llab-quvvatlash;
- raqamli kontent yaratish va baholashni individuallashtirish;
- onlayn kommunikatsiya madaniyatini shakllantirish;
- reflektiv tahlil asosida o‘z faoliyatini takomillashtirish.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlangan muammolar — texnik vositalar taqchilligi, metodik resurslarning yetishmasligi va raqamli savodxonlikning turlicha darajada ekanligi — ingliz tili o‘qituvchilarini muntazam malaka oshirish va raqamli treninglarda ishtirok etishga undaydi.

Shaxsiy munosabat sifatida, raqamli ta’lim sharoitida o‘qituvchi faoliyatini faqat texnologik jihatdan emas, balki pedagogik falsafa, ijodkorlik va ijtimoiy mas’uliyat nuqtai nazaridan ham qayta ko‘rib chiqish zarur. Chunki, haqiqiy raqamli kompetensiya — bu texnologiyani bilish emas, balki uni mazmunli, maqsadga yo‘naltirilgan va insoniy qadriyatlar asosida qo‘llay olish mahoratidir. Umuman olganda, ingliz tili o‘qituvchisining raqamli ta’lim muhitidagi yangi metodik roli zamonaviy ta’lim sifatini oshirish, innovatsion o‘qitish madaniyatini shakllantirish va global ta’lim maydonida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashda muhim o‘rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT RO‘YXATI:

1. Sh. Yo‘ldosheva. (2021). Ingliz tili o‘qitishda raqamli vositalardan foydalanishning metodik asoslari. — Toshkent: TDPU ilmiy axborotnomasi, №3.
2. U. Abdullayev. (2022). Raqamli ta’limda pedagogik faoliyatni samarali tashkil etishning psixologik-pedagogik jihatlari. — Toshkent: O‘zbekiston pedagogika jurnali, №2.
3. N. Mamarasulova. (2020). Zamonaviy o‘qituvchining raqamli kompetensiyasini shakllantirish yo‘llari. — “Ta’lim texnologiyalari” ilmiy jurnali, №4.
4. J. Yoqubova. (2023). Raqamli pedagogikaning metodik asoslari va o‘qituvchilarning raqamli savodxonligi. — Toshkent: “Pedagogik izlanishlar” jurnali, №2.
5. Karimov, A. (2021). Ingliz tili ta’limida axborot texnologiyalaridan foydalanishning samarali usullari. — Toshkent: TDPU nashriyoti.
6. Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, Vol. 9, No. 5.
7. Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. Teachers College Record, 108(6), 1017–1054.